УДК 658.012:338.12:621

І.І. Жигало
Національний університет “Львівська політехніка”

ІНСТРУМЕНТАЛЬНІ ЗАСОБИ В УПРАВЛІННІ ЕФЕКТИВНІСТЮ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

© Жигало І.І., 2013.

Розглянуто сучасний інструментарій в управлінні машинобудівними підприємствами національної економіки. Проаналізовано теоретичний базис, аналітичні можливості та методики інструментальних засобів у встановленні рівня ефективності діяльності підприємств машинобудівної галузі. Досліджено адекватність використовуваних інструментальних засобів для забезпечення належного рівня ефективного управління вітчизняними машинобудівними підприємствами в умовах трансформацій національної економіки. Сформовано окремі аспекти розвитку інструментальних засобів для надання адаптивності економічному інструментарію в управлінських системах.

Ключові слова:економічний інструментарій, інструментальні засоби, системи, моделі, методика, ефективність, критерії, показники, концепції управління, машинобудівне підприємство.

I.I. Zhyhalo
Lviv Polytechnic National University

TOOLS IN ENGINEERING ENTERPRISE PERFORMANCE MANAGEMENT

© Zhyhalo I.I., 2013

The modern tools of machine-building enterprises in the management of the national economy. Theoretical basis, analytical capabilities and methodology tools in establishing the level of efficiency of the machine-building industry. Investigated the adequacy of the tools used to ensure an adequate level of effective management of domestic machine-building enterprises in transformation of the national economy. Formed some aspects of development tools to provide adaptability of economic instruments in management systems.

Key words : economic instruments, tools, systems, models , methods, effectiveness, criteria, indicators, management concepts, engineering enterprise .

Постановка проблеми та її взаємозв’язок з важливими науковими та практичними завданнями. Вітчизняні машинобудівні підприємства здійснюють свою діяльність у трансформаційній економіці України, і, водночас знаходяться в умовах жорсткої конкуренції світового ринку машинобудівної продукції. Саме ці фактори зумовлюють, що підприємства машинобудівної галузі національної економіки є “особливими об’єктами оцінювання, що вимагає використання специфічних систем діагностики з урахуванням технологічних, виробничих, економічних, управлінських тощо характеристик функціонування підприємств цієї сфери” [1, с. 5,6].

Проблема підвищення рівня ефективності функціонування вітчизняних підприємств машинобудівної галузі вимагає зміни управлінських концепцій, які, у свою чергу, потребують їх забезпечення адекватними інструментальними засобами, здатними об’єктивно оцінювати та аналізувати вплив конкретних факторів на рівень ефективності функціонування підприємства, результативність окремих фінансово-економічних процесів. У сучасних дослідженнях діяльності

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

машинобудівної галузі України робиться узагальнюючий висновок, яким обґрунтовується, що "визначення результативної діяльності підприємств на основі системи показників, індикаторів, критеріїв і факторів, які її формують є одним з найпроблемніших і найскладніших завдань сучасної науки і практики" [2, с.4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій стосовно ефективного управління машинобудівними підприємствами засвідчує про існуючу проблематику об'єктивних критеріїв ефективності у цій галузі, а з іншого – вироблення адекватних інструментальних засобів, здатних здійснювати оцінку і аналіз факторів впливу на результативність підприємства (поточну і стратегічну), забезпечити обґрунтованість управлінських рішень. Загалом, як робить висновок Н. Я. Петришин, "необхідно використовувати інструментарій, у якому слід було б враховувати специфіку машинобудівної галузі промисловості, проблематику вітчизняних машинобудівних підприємств та економічну ситуацію, що склалася на сьогодні в державі" [3, с. 217].

Для формулювання концептуальних і методичних засад адаптивності інструментальних засобів у контексті з використовуваними управлінськими концепціями передусім необхідно, як вказує І. Троц, "оцінити надійність і точність методик на основі критичного аналізу, можливість їх використання та адаптації до сучасної вітчизняної практики управління машинобудівними підприємствами" [4, с.334]. У цьому контексті Н.Ю. Подольчак відзначає, що на "вітчизняних машинобудівних підприємствах превалюють інтуїтивні методи оцінювання соціально-економічної ефективномсті, відсутнє організаційно-економічне та інформаційне забезпечення процесів оцінювання, використовуються застарілі методики, моделі та показники оцінювання " [5, с.5].

Для подолання цих суттєвих проблемних аспектів необхідно, як обґрунтовує І.Й. Яремко, більш поглиблено "дослідити економічну природу формалізованих і неформалізованих показників фінансового і не фінансового характеру, які використовуються у різних моделях і концепціях оцінювання ефективності, здійснити оцінку теоретичного базису та аналітичних можливостей використовуваних систем вимірювання ефективності" [2, с. 6]. В.Л. Тавожнянський за результатами наукового тематичного дослідження [6] робить висновок, що у предметній сфері знань "бракує системного теоретико-методологічного підґрунтя для ефективної організації санаційно-реструктуризаційного процесу та контролю за його реалізацією. …має місце певна програма в дослідженнях, направлених на синтез системи антикризового управління та реструктуризації машинобудівних підприємств" [6, с.1].

Невирішена частина загальної проблеми полягає у тому, що сформульовані інструментальні засоби потребують адаптації до економічних умов і фінансових відносин, які реально склалися у сучасному соціально-економічному середовищі.

Мета статті полягає у розкритті науково-теоретичної відповідності та практичної дієвості окремих інструментальних засобів та рівня ефективності використання економічного інструментарію в управлінні машинобудівними підприємствами в сучасних економічних умовах.

Виклад основного матеріалу. Динамізм глобалізаційних процесів та інтернаціоналізація бізнесу, посилюючи рівень конкуренції на ринках товарів, капіталу та інвестицій, об'єктивно актуалізують необхідність набуття конкурентоздатності й інвестиційної привабливості українськими машинобудівними підприємствами. Підприємства машинобудівного комплексу національної економіки, опинившись в рамках глобальної конкуренції, функціонуючи у рамках слабо прогнозованого середовища й трансформацій національної економіки, потребують нових підходів до управління.

Управлінські концепції, у свою чергу потребують адекватного інформаційного забезпечення, об'єктивних вимірів результативності, ефективності, ризикованості та доцільності економічних процесів, виявлення і точної оцінки факторів і потенціалу забезпечення їх стабільного функціонування і економічного розвитку. Попри те, "огляд тематичних публікацій вказує на недостатність розкриття проблеми щодо можливостей використання існуючого інструментарію на вітчизняних машинобудівних підприємствах" [3, с. 218].

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

Об’єктивні і релевантні дані дозволяють менеджменту вносити ясність і визначеність, приймати обґрунтовані рішення тактичного і стратегічного характеру. Головним напрямком практичної реалізації економічного інструментарію є виявленням можливостей підвищення ефективності функціонування підприємств, визначення перспектив його розвитку. При цьому, за результатами дослідження зроблено висновок, що узвичаєне в наукових дослідженнях розкриття функціонального змісту оцінно-аналітичного інструментарію, результатів їх використання без урахування особливостей практичної діяльності підприємств машинобудівної галузі суттєво понижує його впровадження. У вітчизняних дослідженнях за тематичним спрямуванням, що розглядається “визначено обмеженість застосування дискримінантних моделей на вітчизняних машинобудівних підприємствах через їх невисоку надійність та точність прогнозу” [4, с. 338].

Нижче наведено основні показники діяльності машинобудівних підприємств регіону, які засвідчують про їх надмірну розбалансованість, відсутність стійкої кореляції між взаємозалежними показниками. Аналіз динаміки фінансових результатів машинобудівних підприємств Львівщини дозволяє стверджувати про присутність позитивних зрушень у їх діяльності. На фоні зниження їх інвестиційної привабливості, кредитоспроможності, фінансових можливостей для інноваційного розвитку (табл.. 1, рис. 1).

Таблиця 1

Фінансові результати підприємств машинобудування Львівської області у 2011 році

	Фінансовий результат (сальдо), тис. грн.	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної к-сті п-в	фінансовий результат, тис.грн.	у % до загальної кількості п-в	фінансовий результат, тис. грн.
Всього	**138846,9**	**65,0**	**275188,5**	**35,0**	**136341,6**
Виробництво машин та устаткування в т.ч	**2777,9**	**64,6**	**43578,8**	**35,4**	**40800,9**
у тому числі виробництво механічного устаткування	-2019,1	64,0	2603,8	36,0	4622,9
виробництво машин та устаткування для сільського та лісового господарства	2997,0	75,0	3409,10	25,0	412,1
виробництво верстатів	1109,8	61,5	2415,4	38,5	1305,6
виробництво інших машин та устаткування спеціального призначення	-20471,3	61,1	5967,8	38,9	26439,1
виробництво побутових приладів	3618,3	100,0	3618,3	-	-
Виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування в т.ч.	**124476,0**	**63,7**	**183492,4**	**36,3**	**59016,4**
виробництво офісного устаткування та електроннообчислювальних машин	-111,6	50,0	0	50,0	111,6
виробництво електричних машин та устаткування	92316,1	66,7	134772,6	33,3	42456,5
виробництво апаратури для радіо, телебачення та зв’язку	-7241,1	68,6	4966,1	31,4	12207,2
Виробництво транспортних засобів та устаткування	**11593,0**	**81,8**	**48117,3**	**18,2**	**36524,3**
виробництво автомобілів, причепів та напівпричепів	-21960,5	80,0	14502,6	20,0	36463,1
виробництво інших транспортних засобів	33553,5	85,7	33614,7	14,3	61,2

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

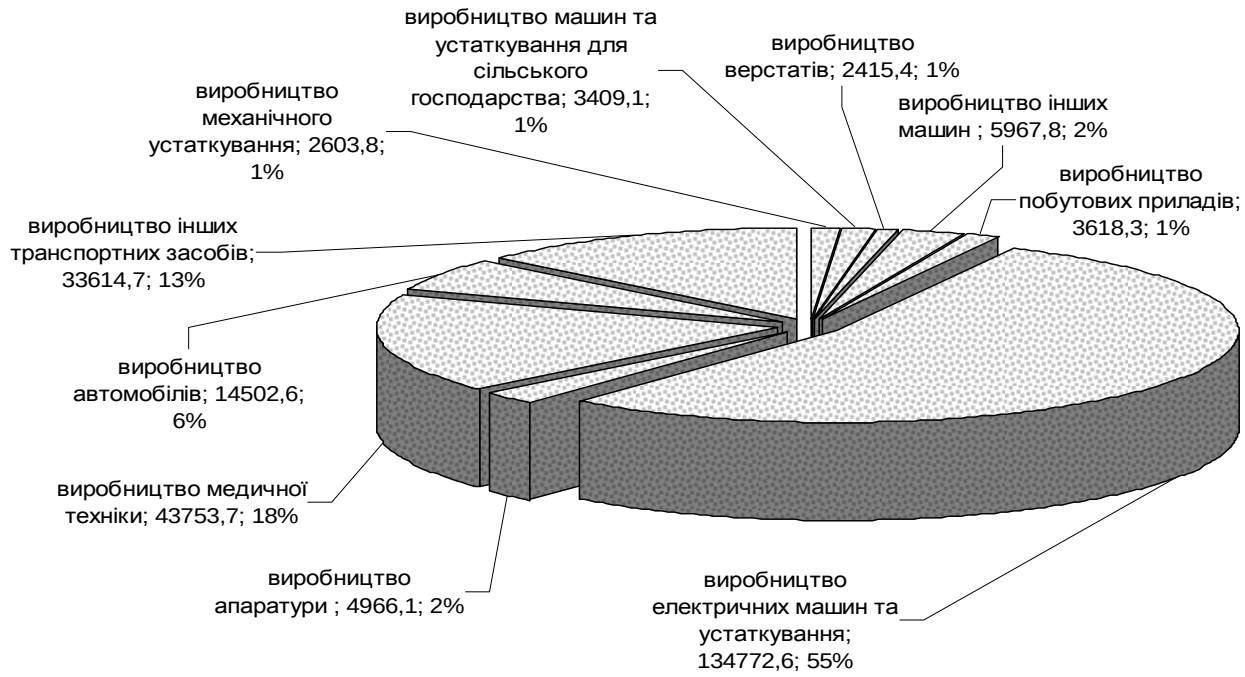

Рис.1. Прибуток машинобудівних підприємств Львівщини за видами виробництва за 2011 р., тис. грн., %

Збільшення величини прибутку до оподаткування та величини чистого прибутку теоретично дає підстави стверджувати про покращення фінансового стану підприємств машинобудівного комплексу Львівщини. Проте,цей критері й на практиці не засвідчує про стійкий фінансово-економічний стан машинобудівних підприємств регіону, реальну практику вкладення фінансових інвестицій в інноваційну діяльність, розгляд підприємств цієї галузі інвестиційно привабливими. Крім цього на підприємствах перманентно виникає проблема фінансових розрахунків з постачальниками і кредиторами.

На кінець 2011 року питома вага збиткових підприємств у загальній їх кількості по машинобудуванню зменшилась на 0,4% і склала 35,0 % (проти 35,4 % у 2010 році, 37,3% у 2009 році та 33,3 % у 2008 році) (рис. 2). Поряд із цим, істотно зросла сума отриманих ними збитків (136,3 млн. грн. у 2011 р. проти 98,0 млн. грн. у 2010 році, 202,6 млн. грн. у 2009 році, 137,9 млн. грн. у 2008 році та 69,5 млн. грн. у 2007 році). Однією із причин такої ситуації є зменшення фінансових результатів машинобудівних підприємств від операційної (основної) діяльності.

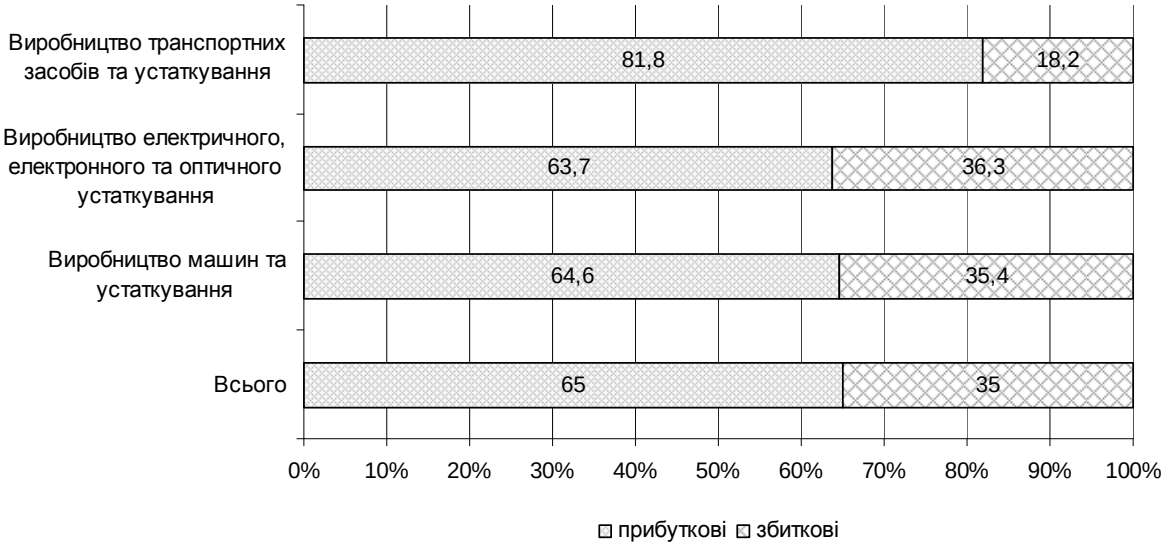

Рис. 2. Кількість прибуткових та збиткових машинобудівних підприємств Львівщини за видами виробництва за 2011 р.

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

Про ефективність діяльності машинобудівних підприємств свідчить, в першу чергу, показник рентабельності їх операційної діяльності. За даними підприємств Львівщини за 2007–2011 рр., рівень рентабельності операційної діяльності машинобудівних підприємств області мав тенденцію до зростання з 1,8 % у 2009 р. він збільшився на 2,5 % у 2010 р. та на 0,3% у 2011 р., і становив 4,6 %. (рис. 3).

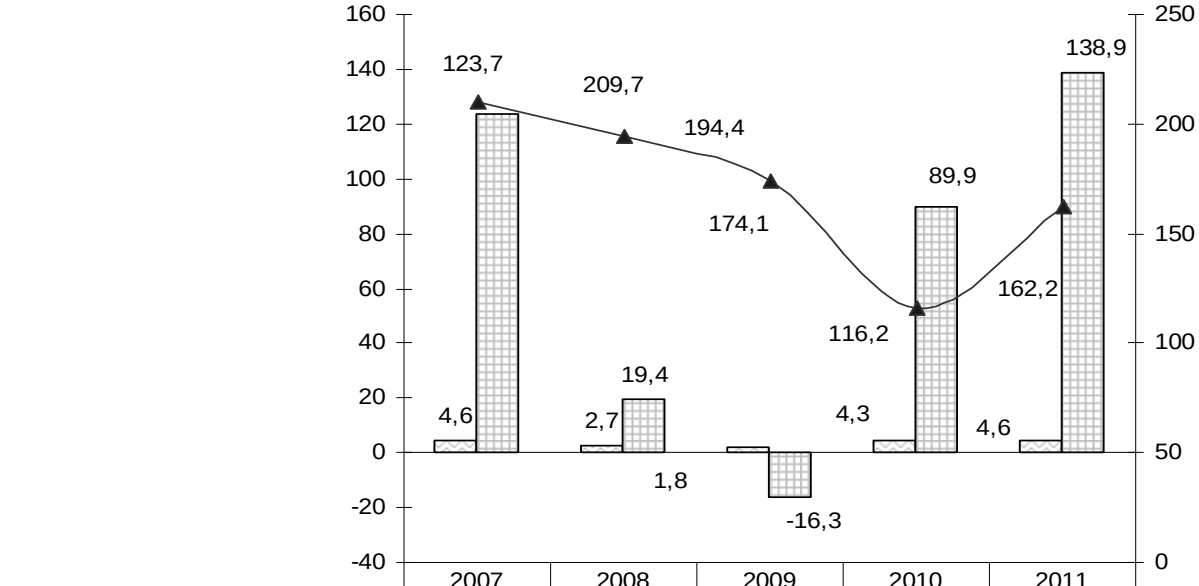

	2007	2008	2009	2010	2011
Рентабельність операційної діяльності, %	4,6	2,7	1,8	4,3	4,6
Фінансовий результат до оподаткування, млн. грн.	123,7	19,4	-16,3	89,9	138,9
Обсяг інвестицій в основний капітал, млн. грн.	209,7	194,4	174,1	116,2	162,2

Рис. 3. Основні показники діяльності машинобудівних підприємств за 2009-2011 рр.

Досягнутий рівень рентабельності є наслідком фрагментарного зростання величини прибутку від основної діяльності та зменшення витрат на її проведення. При цьому можна підтримати висновок, що “незалежно від масштабів кризи подальший розвиток машинобудівної галузі неможливий без значних інвестицій для оновлення виробничого потенціалу на основі використання інноваційних технологій” [7, с. 62].

Під інструментарієм в економічних дослідженнях зазвичай розглядається система методів і моделей, способів і механізмів обґрунтованого формування й управлінського контролювання (оцінка, аналіз) за процесами забезпечення досягнення стратегій за чітко визначеними критеріями. Сформульовані теоретичні, організаційно-методичні і методологічні засади різноформатного оцінно-аналітичного, моніторингового і діагностичного економічного інструментарію не можуть вважатися адаптивними до сучасних умов ринкової економіки, які об’єктивно існують, і, відповідно забезпечувати ефективне управління сучасними економічними суб’єктами.

Головним напрямком практичної реалізації економічного інструментарію є виявлення можливостей підвищення ефективності функціонування підприємств, визначення перспектив його розвитку. Саме тому у дослідженнях пропонуються “методичні рекомендації з обґрунтування найбільш суттєвих показників діагностики кризового стану машинобудівного підприємства з використанням кореляційно-регресійного аналізу, що дозволяє узгодити вибрані показники з результатами виробничо-підприємницької діяльності машинобудівного підприємства” [6, с. 3].

Методологічно-методична основа й концептуально-функціональна спрямованість пропонованого в економічній літературі економічного інструментарію зорієнтована на пошук внутрішніх резервів і майже не забезпечує оцінку та моделювання факторів впливу зовнішнього середовища на

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

ефективність функціонування сучасного підприємства. Теоретичні положення щодо розвитку й надання адаптивності різнотиповому економічному інструментарію в контексті із системами менеджменту висвітлено в наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених.

Висновки і пропозиції подальших досліджень. Економічний інструментарій об'єктивно виступає значимим засобом ефективного управління підприємством. Водночас, як концептуальна спрямованість, так і методологічно-методичні засади закладені у базову основу переважної більшості видів функціонально спрямованого економічного інструментарію не повною мірою пристосовані до сучасних економічних реалій, не мають належної адаптивності для об'єктивного оцінювання, аналізування й контролювання рівня ефективності економічних процесів підприємств постіндустріального типу. Інформаційні потоки, результатні показники ефективності та пропозиції, сформовані на основі впроваджених оцінно-аналітичних систем чи моделей без їх конкретизованої адаптації до умов функціонування вітчизняних машинобудівних підприємств не можуть вважатися задовільною інформацією для підтримки доцільних ефективних управлінських рішень.

1. Мельник О.Г. Системи діагностики діяльності машинобудівних підприємств: полікритеріальна концепція та інструментарій: [монографія] / О.Г. Мельник. – Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2010. – 344 с. 2. Яремко І.Й. Теоретичні і прикладні засади формування вартості машинобудівних підприємств: Монографія / І.Й. Яремко. – Львів: Видавництво Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2008. – 260 с. 3. Петришин Н. Я. Можливості використання існуючого інструментарію стратегічного планування на вітчизняних машинобудівних підприємствах / Н. Я. Петришин // Економічний простір. – 2008. - № 15. – С. 216–222. 4. Троц І. Порівняльний аналіз і оцінка методик прогнозування та визначення ймовірності банкрутства на прикладі машинобудівельних підприємств / І. Троц // Економічний аналіз. Збірник наукових праць Тернопільського національного економічного університету . – 2011. – Вип. 9. ч. 1. – С. 334–338. 5. Подольчак Н.Ю. Проблеми оцінювання та регулювання соціально-економічної ефективності систем менеджменту машинобудівних підприємств: монографія / Н.Ю. Подольчак. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 340 с. 6. Тавожнянський В. Л. Формування антикризового механізму стабілізації та стійкого розвитку машинобудівних підприємств: автореф. дис. … канд. екон. наук: спец. 08.00.04 – економіка та управління підприємствами / В. Л. Тавожнянський. Сумський державний університет, 2011. – 21 с. 7. Климович Н. І. Діагностика конкурентоспроможності підприємств машинобудівної галузі в ринкових умовах / Н. І. Климович // Європейський вектор економічного розвитку. – 2010. – № 1 (8). – С. 58–63.

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua